

OPETTAJAN OPAS

AIHEET: Syrjintä Suomessa, vähemmistöt & sukupuolten moninaisuus

IKÄRYHMÄ: Yläkoulu

TAVOITTEET: 1. Syrjintä Suomessa: tavoitteena on, että oppilaat pystyvät kertomaan, mitä syrjintä on ja nimeämään esimerkkejä siitä, keneen se voi kohdistua 2. Vähemmistöt Suomessa: tavoitteena on perehtyä vähemmistöihin ja ymmärtää, minkälaisia vääryyksiä ja vaikeuksia he kohtaavat Suomessa. 3. Sukupuolten moninaisuus: tavoitteena on, että oppilas ymmärtää käsitteen merkityksen sekä osaa käyttää kunnioittavia nimityksiä.

- **Syrjintä Suomessa, 1–3 oppituntia**

1. Video, 5 min
2. Ihmisoikeusliiton Tunnista & Puutu, 45 min tai 90 min
JA/TAI
3. Syrjintä Suomessa -aktiviteetti, 60 min
4. Tulevaisuuden uutisotsikot, 20 min

- **Vähemmistöt Suomessa**

1. **Saamelaiset, 90min**

1. Video, 20 min
2. Peukkupiiri, 15 min
3. Video + keskustelu, 10 min
4. Alkuperäiskansojen oikeuksien timantti, 20 min
5. Artikkelin lukeminen + keskustelu, 30 min.

2. **Romanit, 60 min**

1. Toiminnallinen alkulämmittely aiheeseen, 5 min
2. Tietovisa, 10 min
3. Video & kysymykset, 35 min
4. Teksti & kysymykset, 20 min

- **Sukupuolten moninaisuus & sukupuolivähemmistöt**

1. MOK-kokonaisuus, 16 oppituntia
2. Queer bodies -video & keskustelu, 30 min
3. Sanapeli, 30 min
4. Normipyöritys-peli, 30–40 min

SISÄLTÖ:

- Opettajan opas
- Dihtosis-menetelmäpakka
- Normipyörityspeli + oheismateriaali, 3kpl
- Sanapeli kortit
- Peukkupiirikortti
- Alkuperäiskansojen oikeuksien timantti –kortit
- Sukupuolten moninaisuus MOK-kokonaisuus

TUNTISUUNNITELMAT

SYRJINTÄ SUOMESSA

1. VIDEO

TAVOITE: Videon tavoitteena on herätellä oppilaat tunnin aiheeseen.

VALMISTELU: Video löytyy Ihmisoikeusliiton Youtubesta nimellä [TUNNISTA & PUUTU](#). Jos käytätte Ihmisoikeusliiton Tunnista ja puutu -opetusmateriaalia, niin video löytyy myös sieltä.

AIKA: 5 min

1. Katsokaa video yhdessä.

2. Videon katsomisen jälkeen voitte keskustella siitä, miksi juuri nämä henkilöt esiintyivät videolla? Ketä Suomessa syrjitään?

2. IHMISOIKEUSLIITON TUNNISTA JA PUUTU -TUNTI

TAVOITE: Oppitunnin tavoitteena on lisätä nuorten oikeustietoisuutta syrjintään liittyen. Tällä tarkoitetaan sitä, että oppilas tietää, mitä syrjintä on ja tunnistaa syrjintää sellaista kohdatessaan. Tämän lisäksi hän oppii, kenellä on vastuu puuttua, ja mistä syrjintätapauksen selvittämiseen saa apua.

VALMISTELU: Valmiit diat tehtävineen löytyvät sivustolta www.ihmisoikeudet.net → Kasvatus → Ihmisoikeudet opetuksessa → Tunnista ja puutu -oppituntimateriaali. Tai [täältä](#). Diasarjan lopusta löytyy kotitehtäviä, mutta tehtävät voi tehdä myös tunnilla, jos aikaa riittää.

AIKA: 45 min tai 90 min.

(Lähde: Ihmisoikeusliitto, <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeuskasvatus/ihmisoikeudet-opetuksessa/tunnista-puutu-oppituntimateriaali>)

3. SYRJINTÄ SUOMESSA

TAVOITE: Tavoitteena on lisätä oppilaiden tietoa syrjinnästä ja sen vaikutuksista syrjityksi joutuneiden ihmisten elämään sekä lisätä heidän tietojaan ja taitojaan syrjintään puuttumiseksi.

VALMISTELUT: Järjestä luokkaan mahdollisuus käyttää nettiä ja heijastaa nettisivut yhdessä tutustuttavaksi. Myös oppilailla olisi hyvä olla mahdollisuus päästä nettiin tiedonhakua varten.

AIKA: 60 min + riippuen työpajan laajuudesta

1. Tutustukaa [yhdenvertaisuusvaltuutetun](#) sivuihin:

- Mikä on syrjintää?
- Mitä tarkoittaa moniperusteinen syrjintä?
- Entä rakenteellinen syrjintä?
- Minkälaisissa käytännön kysymyksissä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto palvelee ihmisiä?

2. Perehtykää syrjintäkysymyksiin eri normien näkökulmista. Tutustukaa [Setan Älä oletta, normit nurin -oppaaseen](#) ja sen normeja esittelevä osaan s. 70–87. Käykää läpi lyhyesti oppaan esittelemät normit ja pohtikaa jokaiseen niistä muutama käytännön esimerkki.

3. Valitkaa normeista yksi tai muutama, joihin syvennytte työpajassa tarkemmin. Tämän osion lopusta löydät runsaasti lisämateriaalivinkkejä avuksi. Vinkkilistaa emme ole tehneet kaikenkattavaksi sillä syrjintä voi kohdistua hyvin moniin eri ominaisuuksiin tai elämäntilanteisiin, mutta näiden esimerkkien avulla pääsette varmasti alkuun. Tutustukaa valitsemini materiaaleihin ja pohtikaa: Miten ihmiset kuvaavat identiteettiään? Mikä heille on tärkeää? Minkälaisia esimerkkejä ihmiset kertovat syrjinnästä? Mitä esimerkkejä löytyy syrjintään puuttumisesta? Mitä me voimme tehdä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi?

Lisämateriaalivinkit:

[Erilaisia syrjintäkokemuksia:](#)

[Maahanmuuttajat:](#)

[Rasismi](#)

[Romanit1](#) & [Romanit2](#)

(Lähde: Rauhankasvatusinstituutti/Maailmankoulun matkalaukku, https://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2020/08/Matkalaukku_moninainensuomi.pdf)

4. HYVIÄ UUTISIA! TULEVAISUUDEN UUTISOTSIKOT

TAVOITE: Tavoitteena on koota yhteen edellisessä harjoituksessa opittu sekä pohtia vaikuttamisen mahdollisuuksia syrjintään puuttumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

VALMISTELU: Varmista, että oppilailla on pääsy nettiin ja mahdollisuus käyttää tulostinta.

AIKA: 15–20 min

1. Tämän tehtävän voi tehdä yksilötehtävänä tai parityönä.

2. Anna oppilaille pohdintatehtävä: Minkälaisen hyvän uutisen haluaisit lukea syrjintään puuttumiseen liittyen vuonna 2030? Tehkää tulevaisuuden uutisotsikoita, teemana syrjintään puuttuminen.

3. Syrjintäkysymykseen liittyen uutistehtävän ohjeistus: Kirjoittakaa otsikoihin, mitä toivoisitte tulevaisuudessa tapahtuvan toisin syrjinnän suhteen. Millä keinoin? Kootkaa otsikot sanomalehden etusivun näköiseksi julisteeksi. Voitte lisätä myös kuvia ja alaotsikoita.

4. Kootkaa valmiista julisteista näyttely luokan tai käytävän seinälle.

(Lähde: Rauhankasvatusinstituutti/Maailmankoulun matkalaukku, https://maailmankoulu.fi/wp-content/uploads/2020/08/Matkalaukku_moninainensuomi.pdf)

VÄHEMMISTÖT SUOMESSA - SAAMELAISET

1. VIDEO

TAVOITE: Videon katsomisen tavoitteena on herätellä oppilaat tunnin aiheeseen. Videossa puhutaan stereotyyppioista ja ennakkoluuloista, joita saamelaisiin kohdistetaan. Oppilaat pääsevät samalla miettimään omia ennakkoluulojaan.

VALMISTELU: Videon löytää Yle Areenasta nimellä [All X Panel: "mikä ongelma siinä on, jos muut kuin saamelaiset käyttää saamenpukua?" -All Sámi Panel oikoo kysymyksiä ja ennakkoluuloja.](#)

AIKA: 20 min

1. Katsokaa video yhdessä.
2. Miettikää mitä videosta jäi mieleen. Yllättikö joku? Opitko jotain uutta?

2. PEUKKUPIIRI

TAVOITE: Tavoitteena on vahvistaa tietoa saamelaisista sekä oppia uutta. Erityisesti tehtävä auttaa kiinnittämään huomiota epäkohtiin saamelaisten oikeuksissa ja elämässä.

VALMISTELU: Tarvitset Peukkupiiri -kortin, jossa on väitteitä saamelaisista. Väitteet löytyvät myös [täältä](#).

AIKA: 15 min

1. Oppilaat seisovat piirissä selät vastakkain. Opettaja lukee yhden väittämän kerrallaan ja oppilaat nostavat peukalonsa ylös tai alas, riippuen siitä, että onko väite heidän mielestään oikein vai väärin.
2. Oikeat vastaukset käydään läpi yksi kerrallaan.

(Lähde: Nuorten Akatemia, <https://www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2019/01/Peukkupiiri.pdf>)

3. VIDEO & KESKUSTELU

TAVOITE: Videon katsomisen ja keskustelun tavoitteena on miettiä oman äidinkielen merkitystä itselle.

VALMISTELU: Video löytyy sivustolta sanosesaameksi.yle.fi → Dokumentit → Jouni Aikio, 69, kielen hylkäys. Tai [täältä](#).

AIKA: 10 min

1. Katsokaa video yhdessä.
2. Keskustelkaa siitä, miksi äidinkieli on tärkeä? (tunnekieli) Onko kaikilla oikeus käyttää äidinkieltään? Tai saada palvelua äidinkielellään?

4. ALKUPERÄISKANSOJEN OIKEUKSIEN TIMANTTI

TAVOITE: Tässä tehtävässä jatkamme videon herättämää keskustelua alkuperäiskansojen oikeuksista. Tavoitteena on, että oppilaat osaavat nimetä joitain YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia.

VALMISTELU: Tätä tehtävää varten tarvitset Alkuperäiskansojen oikeuksien timantti -kortit. Kortit löytyvät materiaaleista tai [täältä](#).

AIKA: 20 min

1. Jakaudutaan 3–5 hengen ryhmiin.

2. Ohjaaja jakaa ryhmille YK:n alkuperäiskansoja koskevassa julistuksessa määrätty oikeudet, joista nuoret valitsevat 9 tärkeintä ja asettavat ne timanttikuvioon:

- Ylimmäksi tulee tärkein oikeus;
- Seuraavalle riville kaksi seuraavaksi tärkeintä;
- Kolmannelle riville seuraavat kolme;
- Neljännelle riville taas kaksi seuraavaksi tärkeintä ja
- Viimeiselle riville jäljelle jäänyt oikeus

3. Lopuksi keskustellaan, kuinka oikeudet valikoituivat. Oliko tärkeysjärjestyksen tekeminen vaikeaa vai helppoa? Tavoitteena on saada nuoret huomaamaan, että kaikki oikeudet liittyvät toisiinsa ja niiden tärkeysjärjestykseen laittaminen on lähes mahdotonta

(Lähde: Nuorten akatemia/ Dihtosis - menetelmäpakka saamelaisuudesta, https://www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2019/01/dihtosis_menetelm%C3%A4pakka_nuortenakatemia.pdf)

5. ARTIKKELIN LUKEMINEN & KESKUSTELU

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilaat ymmärtävät, minkälaista on olla nuori saamelainen nykypäivänä.

VALMISTELU: Artikkelin löytyy sivustolta www.ihmisoikeusliitto.fi/saamelaisnuori-kuvasarja

AIKA: 30 min

1. Jokainen lukee artikkelin.

2. Keskustelua tekstistä. Mitä nuoret kertoivat? Minkälaisia toiveita heillä on? Löytyikö teksteistä jotain samaa? Opitko jotain uutta?

TAI

1. Jaa oppilaat viiteen ryhmään.

2. Jokainen ryhmä lukee yhden henkilön tarinan.

3. Ryhmät esittelevät henkilönsä.

VÄHEMMISTÖT SUOMESSA – ROMANIT

1. TOIMINNALLINEN ALKULÄMMITTELY AIHEESEEN

TAVOITE: Tavoitteena on tutustua romanien tapakulttuuriin ja asemaan.

VALMISTELU: Tarvitset tarpeeksi ison tilan, jotta oppilaat voivat seisoa rivissä ja ottaa askelia eteenpäin.

AIKA: 5 min

1. Voit halutessasi tehdä niin, että et kerro oppilaille tunnin aihetta ennen tätä harjoitusta. Harjoituksen jälkeen oppilaat voivat arvata, mihin tehtävä liittyi.
2. Valitse, mitä väitteistä haluat käyttää harjoituksessa.
3. Oppilaat seisovat seinää vasten, ja ottavat aina askeleen, jos väite koskee heitä.
4. Purkakaa tehtävä keskustellen. Muistuta, että vaikka väitteet liittyvät yleisesti romaanikulttuuriin, ne eivät koske jokaista romanian.

Väitteet:

- "Minua on joskus syytetty jonkun toisen hölmöilyistä"
- "Vaatteet ovat tärkeä osa identiteettiäni"
- "En kiroile vanhempieni tai isovanhempieni kuullen, sillä kunnioitan heitä"
- "Olen joskus kokenut ennakkoluuloja itseäni kohtaan ulkonäköni vuoksi"
- "Minusta on kiusallista keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista itseäni selvästi vanhempien sukulaisten kanssa"
- "Perhe ja suku ovat minulle hyvin tärkeitä"
- "Minulle on tärkeää, että vaatteeni ovat siistit ja puhtaat"
- "Minusta on kiusallista, jos olen vähäisissä vaatteissa, kuten uima-asussa, kun isovanhempani tulevat käymään"
- "Pelkään, että taustani voi joskus vaikeuttaa työllistymistäni"

(Lähde: OPH/ Katri Perho, <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/ohjeet-opettajalle-tapakulttuuri-ja-nykytilanne>)

2. TIETOVISA

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilaat oppivat perustietoa Suomen romaneista.

VALMISTELU: Tietovisa löytyy PowerPoint-muodossa sivustolta www.oph.fi/fi/opettajille/romanikulttuurin-oppitunnit → Ohjeet opettajalle → Tunti 2: Kohtaamisia musiikin tahtiin.

AIKA: 10 min

1. Jaa oppilaat pieniin ryhmiin
2. Jokaisella ryhmällä tulee olla paperia ja kynä.
3. Tehkää tietovisa.

(Lähde: OPH/ Katri Perho, <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/ohjeet-opettajalle-kohtaamisia-musiikin-tahtiin>)

3. VIDEO & KYSYMYKSET

TAVOITE: Videon katsomisen tavoitteena on, että oppilaat miettisivät stereotypioita ja ennakkoluuloja, jota heillä/ suomalaisilla on romaneja kohtaan.

VALMISTELU: Video löytyy Yle Areenasta nimellä [*All x panel: "Kaikki romanit varastavat"*](#)

AIKA: 30 min

1. Katsokaa video yhdessä.

2. Videon katsomisen yhteydessä, oppilaat miettivät/ kirjoittavat vihkoon, mitä romaninuoret kertovat

- syrjinnästä?
- kunnioituksen merkityksestä romanikulttuurissa?
- vaatetuksen merkityksestä romanikulttuurissa?
- opiskelusta ja työskentelystä?
- huonoon käytökseen, kuten töykeyteen ja varastamiseen liittyvistä stereotypioista?

3. Käykää yhdessä vastaukset läpi.

(Lähde: OPH/ Katri Perho, <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/ohjeet-opettajalle-tapakulttuuri-ja-nykytilanne>)

4. TEKSTI & KYSYMYKSET

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilaat tutustuvat tarkemmin vähintään yhteen romaneihin liittyvään teemaan: kunnioitukseen, vaatteisiin tai opiskeluun ja työllistymiseen.

VALMISTELU: Tekstit ja niihin liittyvät kysymykset löytyvät sivustolta <https://www.oph.fi/fi/opettajille/romanikulttuurin-oppitunnit> → Harjoitukset opiskelijoille → Oppitunti 3: Romanikulttuuri ja nykytilanne.

AIKA: 20 min

1. Oppilaat lukevat joko yksin tai ryhmissä valitsemansa tekstin.

2. Oppilaat vastaavat tekstiin liittyviin kysymyksiin vihkoonsa.

(Lähde: OPH/ Katri Perho, <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/romanikulttuuri-ja-nykytilanne>)

SUKUPUOLTEN MONINAISUUS & SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT

1. MOK-KOKONAISUUS

Kokonaisuudessa on yhteensä 16 oppituntia, jotka kestävät 45–60 minuuttia. Oppituntien aiheet käsittelevät sukupuolten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolen sekä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta. Kokonaisuus on toteutettu 6. luokkalaisille, mutta sitä voi soveltaa vanhemmillekin oppilaille.

Monialainen oppimiskokonaisuus tuntisuunnitelmineen löytyy matkalaukusta tulostettuna, sekä sivustolta www.seta.fi → sateenkaaritieto → ammattilaisille → opetusala → perusopetus ja toinen aste. Tai [täältä](#).

(Lähde: Tiia Törrönen/Seta, <https://www.dropbox.com/s/h6g9uxbeyrhjw0m/Sukupuolten-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus-opetusjakso-2017.docx?dl=0>)

2. QUEER BODIES -VIDEO & KESKUSTELU

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilaat pohtivat sukupuolen moninaisuutta.

VALMISTELU: Video löytyy sivustolta www.mediataidekasvattaa.fi → oppimateriaalit → Queer bodies → TEOS: Aurora Reinhard - Poikatyttö. Tai [täältä](#).

AIKA: 30 min

Aiheen sensitiivisyyden vuoksi kannattaa miettiä tarkoin, miten harjoitus järjestetään. Keskustelualustana voi esimerkiksi käyttää Padlet.com. Oppilaat voivat kirjoittaa vastaukset kysymyksiin anonyymisti. Voi myös miettiä, vastataanko kysymyksiin yksin vai pareissa/ryhmissä.

1. Katsotaan video yhdessä.

2. Kysymyksiä videosta:

- Videolla esiintyvät henkilöt rikkovat omalla olemuksellaan sukupuolinormeja. Mitä hyviä puolia esiintyjät nostavat siitä esiin? Entä millaisiin haastaviin tilanteisiin sukupuolinormeja rikkova ihminen voi joutua? Miten niitä voisi ennaltaehkäistä?
- Mistä voit tietää toisen ihmisen sukupuolen? Mitä toiselta ihmiseltä voi kysyä? Kenen vastuulla on, jos henkilö ei vastaakaan toisen henkilön oletukseen sukupuolestaan? Mistä johtuu, että yksi esiintyjistä puhuu "kusetuksesta"? Kenelle kaikille omasta sukupuolesta tulisi kertoa? Miksi?
- Miten ulkopuolisuuden tunne näkyy ja kuuluu videon tarinoissa?
- Yksi henkilöistä ei esiinny omilla kasvoillaan. Mistä luulet tämän johtuvan?

(Lähde: Aurora Reinhard/AV-arkki, <https://mediataidekasvattaa.fi/oppimateriaalit/queer-bodies-2/teos-aurora-reinhard-poikatyttö/>)

3. SANAPELI

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilaat ymmärtävät, minkälaisia sanoja on soveliasta käyttää sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta puhuttaessa.

VALMISTELU: Tarvitset sanakortit, sekä vihreän, keltaisen ja punaisen paperin, jotka on otsikoitu seuraavasti:

- Hyvä sana
- Mieti tarkkaan
- Älä käytä

Lisäksi tarvitset sinitarraa tai teippiä.

AIKA: 30 min

1. Jaa jokaiselle osallistujille yksi tai useampi lappu, jossa on sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta kuvaava termi sekä pieni pala sinitarraa.
2. Kiinnitä seinälle vihreä, keltainen ja punainen paperi, jotka ovat seuraavasti otsikoituja: vihreä "hyvä sana", keltainen "mieti tarkkaan" ja punainen "älä käytä".
3. Pyydä jokaista osallistujaa kiinnittämään sinitarraa laput sen väriselle paperille, minkälaisen sanan he arvioivat olevan kyseessä.
4. Voit antaa helpon esimerkin: "Sana 'intersukupuolisuus' on ok, joten sen voisi laittaa vihreälle paperille" tai: "Sana 'lepakko' ei ole käyttökelpoinen jokaisessa tilanteessa, joten sen paikka on keltaisella paperilla."
5. Kun osallistujat ovat laittaneet kaikki sanalappunsa erivärisille papereille, käykää vielä ryhmässä läpi kaikki sanat ja niiden oikeat paikat. Kouluttaja siirtää laput oikean värisille papereille, jos tähän on tarvetta. Keskustelkaa erityisesti perusteluista, ja siitä, miksi jotkut sanat ovat kunnioittavia tai jotkut loukkaavia

(Lähde: Seta,

https://www.dropbox.com/s/bdthno9fjhl1iu6/Sanojen_merkityksia_sanapeli_Seta.pdf?dl=0)

4. NORMIPYÖRITYS-PELI 4-6 pelaajaa/peli, vaatii fasilitaattorin

TAVOITE: Tavoitteena on käsitellä seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoleen ja pari- ja perhesuhteidenmuotoon liittyviä normeja.

VALMISTELU: Tarvitset Normipyöritys-pelilaudan, nopan/pullon ja Norminpyöritys oheismateriaalin.

AIKA: 30–40 min.

PELIN OHJE:

1. ALOITUS. Osallistujat asettuvat tämän Normipyöritys-laudan ympärille. Fasilitaattorin johdolla käydään läpi ohjeet ja tutustutaan normeihin.
2. PYÖRITYSKIERROS. Kukin osallistuja pyörittää vuorotellen pulloa tai tiputtaa nopan ympyrän keskelle. Osallistuja kirjaa pullon tai nopan osoittaman normin paperille.
3. TOTUUS VAI TEHTÄVÄ. Kukin osallistuja päättää vuorollaan kertooko saamastaan normista totuuden vai tekeekö tehtävän. Totuuden valinneet kirjoittavat paperille normista omakohtaisen kokemuksen tai keksivät fiktiivisen esimerkin. Tehtävän valinneet käyvät läpi fasilitaattorin antaman materiaalin ja etsivät siitä normia kuvastavan näkökulman.

4. TYÖSTÄMINEN. Fasilitaattori jakaa tehtävän valinneille materiaalin, jota tutkitaan. Kirjoittamiseen ja materiaalin tutkimiseen käytetään noin 10 minuuttia.

5. PURKUKIERROS. Purkukierroksella kukin osallistuja kertoo vuorollaan, mitä normista kirjoitti tai millaisia esimerkkejä löysi. Tämän jälkeen keskustellaan, mitä pitäisi muuttaa, ettei tilanne tai teksti olisi normatiivinen. Keskustelua voi jatkaa käytettävissä olevan ajan puitteissa.

(Lähde: Seta, <https://seta.fi/sateenkaaritieto/ammattilaisille/opetusala/perusopetus-ja-toinen-aste/>)